

PRÁVO NA SPRAVODLIVÝ PROCES V KONANÍ PRED ÚSTAVNÝM SÚDOM SLOVENSKEJ REPUBLIKY

LUDMILA GAJDOŠÍKOVÁ

Ústavný súd Slovenskej republiky

Abstract in original language

Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) ako nezávislý orgán ochrany ústavnosti poskytuje ochranu základným práva a slobodám fyzických osôb a právnických osôb. Túto ochranu poskytuje uvedeným subjektom v konaní o sťažnostiach podľa čl. 127 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“). Neoddeliteľnou súčasťou základných práv je právo na spravodlivý proces garantovaný v čl. 46 ods. 1 Ústavy a v čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“). Aj keď v konaní o sťažnostiach stále dominuje porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov (čl. 48 ods. 2 ústavy) a prejednanie záležitosti v primeranej lehote (čl. 6 ods. 1 dohovoru), stále sa zvyšuje počet sťažností, v ktorých sa sťažovatelia domáhajú ochrany svojho práva na spravodlivý proces. Predmetom príspevku je aktuálna rozhodovacia činnosť ústavného súdu, obsahom ktorej je poskytnutie ochrany tomuto základnému právu.

Key words in original language

Ústavný súd – právo na spravodlivý proces - ochrana základných práv a slobôd - konanie o sťažnostiach

Abstract

The Constitutional Court of the Slovak (further “Constitutional Court”) as an independent authority of protection of the constitutionality offers this protection to the fundamental rights and freedoms of natural and legal persons. The protection is offered to the above mentioned subjects within the proceedings on complaints according to Article 127 Section 1 of the Constitution of the Slovak Republic (further “Constitution”). An inseparable part of the fundamental rights is the right to a fair trial safeguarded by Article 46 Section 1 of the Constitution and by Article 6 Section 1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (further “Convention”). Although the Proceedings on complaints is still dominated by violations of the right to have his or her case tried without undue delay (Article 48 Section 2 of the Constitution) and of the right to a hearing within a reasonable time, the amount of complaints by which the complainants are seeking for protection of their right to a fair trial is permanently arising. This contribution deals with the actual decision-making of the Constitutional Court, which aim is to protect the respective fundamental right.

Key words

Constitutional Court – right to a fair trial – protection of fundamental rights and freedoms – proceedings on constitutional complaints

V Slovenskej republike sa právo na spravodlivý proces garantuje v našom právnom poriadku už vyše 20 rokov a ústavnoprávnu ochrana tomuto právu poskytuje Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) od jeho vzniku, t. j. necelých 19 rokov. Za tieto takmer dve desiatky rokov poskytovania ochrany právu na spravodlivý proces v konaní pred ústavným súdom sa vytvorila bohatá judikatúra v zásade korešpondujúca s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) a s judikatúrou Súdneho dvora Európskej únie.

Ústavnoprávny základ práva na spravodlivý proces tvorí

1. Listina základných práv a slobôd uvedená ústavným zákonom Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon s účinnosťou od 8. februára 1991 (ďalej len „listina“),
2. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení jeho protokolov, ktorý bol uverejnený oznámením Federálneho ministerstva zahraničných vecí pod č. 209/1992 Zb. s účinnosťou od 18. marca 1992 (ďalej len „dohovor“),
3. Ústava Slovenskej republiky prijatá 1. septembra 1992 a uverejnená pod č. 460/1992 Zb. (ďalej len „ústava“)
4. Charta základných práv Európskej únie (ďalej len „charta“), ktorá vstúpila do platnosti 1. decembra 2009.

Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

Podľa čl. 36 ods. 1 listiny každý sa môže domáhať ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v určených prípadoch na inom orgáne.

Podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne

nevyhnutný, pokiaľ by, vzhľadom na osobitné okolnosti, verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spoločnosti.

Podľa čl. 47 charty každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom.

Podľa stabilizovanej judikatúry ústavného súdu vo vzťahu k čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru ústavodarca formuláciou uvedenou v čl. 46 ods. 1 ústavy, t. j. v základnom právnom predpise Slovenskej republiky, vyjadril zhodu zámerov vo sfére práva na súdnu ochranu s právnym režimom súdnej ochrany podľa dohovoru (II. ÚS 71/97), a preto nemožno v obsahu týchto práv vidieť zásadnú odlišnosť (IV. ÚS 195/07, II. ÚS 7/97). Ústavný súd pri svojej rozhodovacej činnosti konštantne zohľadňuje a vychádza z relevantnej judikatúry ESĽP aplikovateľnej na prerokúvané veci.

Základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy zaručuje, že každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky. Tomuto oprávneniu zodpovedá povinnosť súdu nezávisle a nestranne vo veci konať tak, aby bola právu, porušenie ktorého sa namieta, poskytnutá ochrana v medziach zákonov, ktoré tento článok ústavy o základnom práve na súdnu ochranu vykonávajú (čl. 46 ods. 4 ústavy v spojení s čl. 51 ods. 1 ústavy). Táto povinnosť všeobecných súdov vzhľadom na ich postavenie ako primárnych ochrancov ústavnosti a vzhľadom na povinnosť Slovenskej republiky rešpektovať medzinárodné záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv o ochrane ľudských práv a základných slobôd (napr. III. ÚS 79/02) zahŕňa zároveň požiadavku rešpektovania procesných garancií spravodlivého súdneho konania vyplývajúcich z čl. 6 dohovoru v súlade s judikatúrou ESĽP.

Článok 46 ods. 1 ústavy je primárnym ústavným východiskom pre zákonom upravené konanie súdov a iných orgánov verejnej moci Slovenskej republiky príslušných na poskytovanie právnej ochrany, a tým aj východiskom ústavnej úpravy jednotlivých aspektov práva na súdnu a inú právnu ochranu zakotvených v siedmom oddiele druhej hlavy ústavy (čl. 46 až čl. 50). Zároveň podľa čl. 46 ods. 4 ústavy podmienky a podrobnosti o tejto ochrane ustanoví zákon, resp. v zmysle čl. 51 ods. 1 ústavy sa možno domáhať práv podľa čl. 46 ústavy len v medziach zákonov, ktoré toto ustanovenie vykonávajú (napr. I. ÚS 56/01, I. ÚS 1/03, I. ÚS 226/03).

Základné právo vyjadrené v čl. 46 ods. 1 ústavy zaručuje každému právo na prístup k súdu a právo na určitú kvalitu súdneho konania pred nezávislým a nestranným súdom, t. j., právo na spravodlivý proces (napr. IV. ÚS 233/04, IV. ÚS 95/07). Ústavný súd ale zároveň zdôrazňuje, že základné právo podľa čl. 46 ods. 1 ústavy nemožno interpretovať ako právo na to, aby bol účastník konania pred všeobecným súdom úspešný, teda aby bolo rozhodnuté v súlade s jeho požiadavkami, resp. s jeho právnymi názormi. Neúspech v súdnom

konaní nemožno automaticky považovať za porušenie základného práva.

Podľa judikatúry ústavného súdu (IV. ÚS 345/09) základné právo na súdnu ochranu je základným právom na spravodlivý proces, ktoré tvorí jeden z významných princípov právneho štátu (čl. 1 ods. 1 ústavy). Právo na spravodlivý proces je subjektívne verejné právo každého účastníka občianskoprávneho konania voči štátu, ktorého podstata spočíva v tom, že štát je povinný zabezpečiť každému účastníkovi právo na spravodlivý výsledok konania.

Obsah základného práva na spravodlivý proces je pomerne zložito štrukturovaný a, ako to potvrdzuje aj judikatúra ústavného súdu, patrí do neho viacero samostatných subjektívnych práv, a princípov ktoré sú buď konkrétne (verejnosť konania, konanie bez zbytočných prieťahov, právo na nezávislý a nestranný súd), alebo v zásade abstraktné (riadne odôvodnenie súdneho rozhodnutia, predvídateľnosť rozhodnutia, zákaz svojvoľného postupu súdu a ďalšie).

Z toho vyplýva, že obsah základného práva na spravodlivý proces nie je zásadne uzavretým pojmom, do ktorého by nebolo možné včleniť aj situácie, ktoré sú inak bežne prerokované a rozhodované súdmi, pričom ide o situácie, ktoré boli definované ako ústavný problém judikatúrou ústavného súdu alebo ESLP, a ak sa vezme do úvahy čl. 47 charty, tak ak judikatúrou Súdneho dvora Európskej únie, ktorá aj pred 1. decembrom 2009, keď charta nadobudla platnosť, poznala pojem základného práva na spravodlivý proces (porovnaj napríklad C-402/05 P).

Ústavný súd vo svojej rozhodovacej činnosti judikoval, že z obsahu základného práva na spravodlivý proces je potrebné vyzdvihnúť skutočnosť, že spravodlivý proces sa vedie tak, aby v žiadnom prípade zásadným spôsobom nezvýhodňoval niektorého účastníka konania oproti iným účastníkom konania, t. j. aby sa zachovala „rovnosť zbraní“ tak, ako vyplýva z judikatúry ústavného súdu a ESLP (napr. Szwabovicz c. Švédsko, 1959).

Základné právo na spravodlivý proces je najvýznamnejším interpretačným hľadiskom pre všetky procesné poriadky ustanovené zákonom. Z toho vyplýva ústavná povinnosť každého všeobecného súdu vykladať a používať procesné normy, ktoré sú obsahom procesných poriadkov ustanovených zákonom v súlade s princípmi a s obsahom základného práva na spravodlivý proces. Okrem toho je táto interpretácia a aplikácia povinná rešpektovať princíp materiálneho právneho štátu, a teda materiálne chápanie spravodlivosti tak, ako to je vyjadrené v čl. 1 ods. 1 ústavy.

Podľa stabilizovanej judikatúry ústavného súdu (napr. IV. ÚS 77/02) do obsahu základného práva na súdnu ochranu patrí právo každého na to, aby sa v jeho veci rozhodovalo podľa relevantnej právnej normy, ktorá má základ v platnom právnom poriadku Slovenskej republiky alebo v takých medzinárodných zmluvách, ktoré Slovenská republika

ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom, ktorý predpisuje zákon. Súčasne má každý právo na to, aby sa v jeho veci urobil taký výklad dotknutej právnej normy, ktorý je v súlade s ústavou, čo je základným predpokladom ústavne konformnej aplikácie tejto právnej normy na zistený skutkový stav veci.

V tejto spojitosti treba uviesť, že základné právo na spravodlivý proces nie je absolútne, a teda že je obmedziteľné za určitých presne vymedzených podmienok definovaných ústavou alebo zákonom [pri zachovaní princípu proporcionality (II. ÚS 149/09)].

Takým obmedzením je napr. obmedzenie podľa § 14 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej len „OSP“), ktorý obsahuje taxatívne dôvody na obmedzenie základného práva na zákonného sudcu takto: „Sudcovia sú vylúčení z prejednávania a rozhodovania vecí, ak so zreteľom na ich pomer k veci, k účastníkom alebo k ich zástupcom možno mať pochybnosti o ich nezaujatosti.“ (IV. ÚS 345/09).

Ústavný súd poskytuje ochranu právu na spravodlivý proces najmä prostredníctvom dvoch dominantných konaní ústavného súdu:

a) konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ods. 1 ústavy so všeobecne záväzným dôsledkom rozhodnutia ústavného súdu (nálezu) vo vzťahu k neurčitému počtu subjektov (fyzických osôb a právnických osôb), a

b) konania o sťažnostiach so záväzným dôsledkom rozhodnutia ústavného súdu (nálezu) vo vzťahu k individuálnemu určení vecí fyzických osôb a právnických osôb.

a) Konanie o súlade právnych predpisov

V konaní o súlade právnych predpisov ústavný súd na základe návrhov ústavou ustanovených aktívne procesne legitimovaných subjektov (čl. 130 ods. 1 ústavy) ako „negatívny zákonodarca“ posudzuje súlad preskúmaných právnych predpisov, predovšetkým zákonov [čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy], s ústavou, s ústavnými zákonmi a medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky, a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom (ďalej len „ústavnosť“).

Od 1. júla 2001, keď nadobudla účinnosť „veľká novela ústavy“, ústavný zákon č. 90/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej len „ústavný zákon č. 90/2001 Z. z.“), je „štatistika“ z hľadiska namietaného nesúladu napadnutých zákonov, ich častí, resp. jednotlivých ustanovení (ďalej len „napadnuté zákony“ alebo aj „napadnutý zákon“) s čl. 46 ods. 1 ústavy, ako aj s čl. 6 ods. 1 dohovoru (bez vyčlenenia práva na prejednanie záležitosti v primeranej lehote), takáto:

Namietaný nesúlad	počet namietaných prípadov	nálezom vyslovený nesúlad
s čl. 46 ods. 1 ústavy	18	4
s čl. 6 ods. 1 dohovoru	11	2

Vzhľadom na malý počet návrhov s obsahom namietaného porušenia základného práva nemožno urobiť relevantný zovšeobecňujúci záver o vyslovených nesúladoch právnych predpisov s označenými článkami ústavy.

V označených veciach, kde bol vyslovený nesúlad napadnutých zákonov

a) s čl. 46 ods. 1 ústavy, išlo o vec

- PL. ÚS 153/03, v ktorej ústavný súd posudzoval súlad napadnutého zákona č. 241/2001 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s označenými článkami ústavy;

- PL. ÚS 6/04, v ktorej ústavný súd posudzoval súlad napadnutého zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s označenými článkami ústavy a dohovoru;

- PL. ÚS 11/05, v ktorej ústavný súd posudzoval súlad napadnutého zákona č. 180/1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov s označenými článkami ústavy, dohovoru a Dodatkového protokolu k dohovoru v znení neskorších predpisov;

- PL. ÚS 15/06, v ktorej ústavný súd posudzoval súlad napadnutých ustanovení zákona č. 190/2003 Z. z. o strelných zbraniach a strelive a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s označenými článkami ústavy a dohovoru;

b) s čl. 6 ods. 1 dohovoru, išlo o vec

- PL. ÚS 25/01, v ktorej ústavný súd posudzoval súlad napadnutého § 200i ods. 4 OSP aj s čl. 6 ods. 1 dohovoru;

- PL. ÚS 1/2010, v ktorej ústavný súd posudzoval súlad ustanovení „starého“ aj „nového“ Zákona o rodine v súvislosti s právnou úpravou inštitútu zapretia otcovstva podľa prvej domnienky určenia otcovstva s označenými článkami dohovoru.

b) Konanie o sťažnostiach podľa čl. 127 ods. 1 ústavy

Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

V konaní o sťažnostiach v súlade s judikatúrou ústavného súdu je prioritnou úlohou všestranne posúdiť a zhodnotiť namietané porušenie základných práv alebo slobôd rozhodnutím alebo postupom orgánu verejnej moci, či namietané nedostatky nevykazujú takú intenzitu, že ide o rozhodnutie alebo postup, ktoré nie sú z hľadiska požiadaviek na ochranu ústavou garantovaných a chránených hodnôt akceptovateľné a udržateľné. Ak zistenia ústavného súdu v konkrétnej veci takýto záver odôvodňujú, potom je opodstatnené rozhodnúť o porušení základných práv alebo slobôd, resp. ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z kvalifikovanej medzinárodnej zmluvy rozhodnutím alebo postupom orgánu verejnej moci a rovnako je aktuálne uplatniť právomoc podľa čl. 127 ods. 2 ústavy a v nadväznosti na to zrušiť napadnuté rozhodnutie orgánu verejnej moci vzhľadom na organickú spojitosť čl. 127 ods. 1 a 2 ústavy (IV. ÚS 60/2010).

Sťažnosť ako právny inštitút ochrany základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb nadobudol dnešnú podobu prijatím ústavného zákona č. 90/2001 Z. z. (ktorý nadobudol účinnosť vo vzťahu k sťažnosti 1. januára 2002), ktorý novým spôsobom upravil inštitút sťažnosti, a to diametrálne odlišne od predchádzajúcich ústavnoprávnych inštitútov na uplatnenie individuálnej ochrany základných práv (podnetu a sťažnosti).

Na dokreslenie vecí možno uviesť nasledujúce štatistické údaje¹ o rozhodovaní o sťažnostiach, ktorými sťažovatelia namietali porušenie čl. 46 ústavy a čl. 6 dohovoru

Počet sťažností od 1. januára 2002 s namietaným porušením čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru:

	sťažnosti celkom	vyslovenie porušenia
Článok 46		
ods. 1 ústavy	4 188	423
Článok 6		

¹ do 20. novembra 2011

ods. 1 dohovoru 6 050 1 630²
(vrátane porušenia práva na prerokovanie veci bez zbytočných priefahov)

Počet sťažností v jednotlivých rokoch od roku 2007 do roku 2011 s namietaným porušením čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru:

Rok	Článok 46 ods. 1 ústavy		Článok 6 ods. 1 dohovoru	
	namietané porušenie	vyslovenie porušenia	namietané porušenie	vyslovenie porušenia
2011	797	71	1 191	166
2010	936	72	1 125	204
2009	705	69	935	212
2008	714	77	873	245
2007	361	49	529	146

Počas takmer dvadsaťročného uplatňovania právomoci ústavného súdu sa v judikátoch ústavného súdu sformulovali ústavnoprávne pravidlá a kritéria spravodlivého procesu, ktoré sú štandardnou a neoddeliteľnou súčasťou rozhodovacej činnosti ústavného súdu o sťažnostiach fyzických osôb a právnických osôb podľa čl. 127 ods. 1 ústavy. Tieto boli komplexne zhrnuté v zásade v náleze ústavného súdu sp. zn. IV. ÚS 60/2010. Medzi ne možno zahrnúť:

1. subsidiárnu právomoc ústavného súdu,
2. vylúčenie duplicity v rozhodovaní,
3. materiálne chápanie práva a ústavnosti,
4. limity uplatňovania „súdneho aktivizmu“ pri rozhodovacej činnosti ústavného súdu,
5. „zdržanlivosť“ ústavného súdu k zjednocovaniu rozchádzajúcej sa judikatúry všeobecných súdov,
6. zákaz diskriminácie a objektivita pri rozhodovaní,
7. požiadavka na dostatočné a presvedčivé odôvodnenie rozhodnutia,
8. poskytovanie ústavnej ochrany právu na spravodlivý proces v správnom súdnictve,

² vrátane práva na prejednanie záležitosti v primeranej lehote

9. limity ochrany práva na spravodlivý proces.

1. SUBSIDIÁRNA PRÁVOMOC ÚSTAVNÉHO SÚDU

Právomoc ústavného súdu pri poskytovaní ochrany základnému právu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a podľa čl. 36 ods. 1 listiny, ako aj právu podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru je subsidiárna.

Z čl. 127 ods. 1 ústavy vyplýva, že systém ústavnej ochrany základných práv a slobôd je rozdelený medzi všeobecné súdy a ústavný súd, pričom právomoc všeobecných súdov je ústavou založená primárne („ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd“) a právomoc ústavného súdu len subsidiárne. Zmysel a účel princípu subsidiarity spočíva v tom, že ochrana ústavnosti nie je a ani podľa povahy vecí nemôže byť výlučne úlohou ústavného súdu, ale je úlohou všetkých orgánov verejnej moci v rámci im zverených právomocí.

Pri uplatňovaní svojej právomoci nezávislého súdneho orgánu ústavnosti (čl. 124 ústavy) ústavný súd nemôže zastupovať všeobecné súdy, ktorým predovšetkým prislúcha interpretácia a aplikácia zákonov. Všeobecné súdy, ktoré sú v občianskom súdnom konaní povinné vykladať a aplikovať príslušné zákony na konkrétny prípad v súlade s ústavou alebo kvalifikovanou medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 5 ústavy, sú primárne zodpovedné aj za dodržiavanie týchto práv a základných slobôd, ktoré ústava alebo medzinárodná zmluva dotknutým fyzickým osobám alebo právnickým osobám zaručuje. Ústavný súd predstavuje v tejto súvislosti *ultima ratio* – inštitucionálny mechanizmus, ktorý nasleduje až v prípade nefunkčnosti všetkých ostatných orgánov verejnej moci, ktoré sa na ochrane ústavnosti podieľajú. Opačný záver by znamenal popieranie princípu subsidiarity právomoci ústavného súdu podľa zásad uvedených v § 53 ods. 1 zákona o ústavnom súde (III. ÚS 149/04, IV. ÚS 135/05).

Ústavný súd nie je alternatívnou, ani mimoriadnou opravnou inštitúciou (napr. II. ÚS 1/95, II. ÚS 21/96); nie je zásadne oprávnený preskúmať a posudzovať právne názory všeobecného súdu, ktoré ho pri výklade a uplatňovaní zákonov viedli k rozhodnutiu vo veci samej, ani preskúmať, či v konaní pred všeobecným súdom bol náležite zistený skutkový stav a aké skutkové a právne závery zo skutkového stavu všeobecný súd vyvodil. Úloha ústavného súdu sa obmedzuje na kontrolu zlučiteľnosti účinkov takejto interpretácie a aplikácie s ústavou, prípadne medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách (napr. I. ÚS 19/02, I. ÚS 1/03, I. ÚS 226/03).

Skutkové a právne závery všeobecného súdu môžu byť predmetom kontroly vtedy, ak by vyvedené závery boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedlňujú a neudržateľné, a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (napr. II. ÚS 1/95, I. ÚS 37/95, II. ÚS 21/96, II.

ÚS 58/98, I. ÚS 4/00, I. ÚS 5/00, I. ÚS 13/00, II. ÚS 139/02, III. ÚS 180/02).

2. VYLÚČENIE DUPLICITY V ROZHODOVANÍ

Uplatnenie princípu subsidiarity vylučuje duplicitu v rozhodovaní pri poskytovaní ochrany základným právam alebo slobodám.

Súčasťou konštantnej judikatúry ústavného súdu je aj právny názor, podľa ktorého je sťažovateľ povinný využiť pred podaním sťažnosti ústavnému súdu vyčerpať všetky opravné prostriedky alebo iné právne prostriedky, ktoré mu zákon na ochranu jeho základných práv alebo slobôd účinne poskytuje a na použitie ktorých je oprávnený podľa osobitných právnych predpisov. Iba za predpokladu, že sťažovateľ využil všetky jemu dostupné právne prostriedky súdnej a inej ochrany svojho základného práva alebo slobody a nebol pri ich uplatnení úspešný, môže predložiť sťažnosť podľa čl. 127 ods. 1 ústavy pre namietané porušenie svojho základného práva alebo slobody ústavnému súdu. Sťažovateľ nemá podľa ústavy, zákona o ústavnom súde a stabilizovanej judikatúry ústavného súdu na výber, ktorý z existujúcich systémov súdnej ochrany využije, ale je povinný postupovať od súdnej ochrany poskytovanej všeobecnými súdmi k súdnej ochrane, na ktorú je kompetentný ústavný súd. Toto „poradie“ sa nedá sťažovateľom ovplyvniť a jeho vnútorná logika vychádza z toho, že aj všeobecné súdnictvo je zodpovedné za ochranu základných práv a slobôd na úrovni jeho právomocí. Pritom podľa judikatúry ústavného súdu vyčerpanie všetkých opravných prostriedkov alebo iných právnych prostriedkov, ktoré zákon sťažovateľovi na ochranu jeho základných práv alebo slobôd účinne poskytuje a na použitie ktorých je sťažovateľ oprávnený podľa osobitných právnych predpisov, neznamená jeho samotné podanie oprávnenou osobou, ale až rozhodnutie o ňom príslušným orgánom verejnej moci (napr. IV. ÚS 177/05, IV. ÚS 142/2010, IV. ÚS 180/2010).

Ústavný súd, rešpektujúc toto pravidlo, už vyslovil právny názor (napr. I. ÚS 169/09, I. ÚS 289/09, IV. ÚS 49/2010, IV. ÚS 142/2010, IV. ÚS 145/2010, IV. ÚS 195/2010), že v prípade podania mimoriadneho opravného prostriedku (dovolania) a súbežne podanej sťažnosti podľa čl. 127 ods. 1 ústavy je takáto sťažnosť považovaná za prípustnú až po rozhodnutí o dovolaní.

V nadväznosti na požiadavku vyčerpania všetkých právnych prostriedkov (opravných prostriedkov) v systéme všeobecného súdnictva ústavný súd už v tejto súvislosti taktiež judikoval (napr. I. ÚS 184/09, I. ÚS 237/09, III. ÚS 167/2010, IV. ÚS 49/2010, IV. ÚS 142/2010, IV. ÚS 195/2010), že lehota na prípadné podanie sťažnosti po rozhodnutí o dovolaní bude považovaná v zásade za zachovanú aj vo vzťahu k predchádzajúcemu právoplatnému rozhodnutiu (porovnaj k tomu aj rozsudok ESĽP z 8. novembra 2007 vo veci Soffer proti Českej republike, sťažnosť č. 31419/0412, alebo rozsudok z 12. novembra 2002 vo veci Zvolský a Zvolská verus Česká republika, sťažnosť č. 46129/99, a jeho body 51, 53, 54). Argumentácia

sťažovateľa o podaní sťažnosti pred rozhodnutím najvyššieho súdu o dovolaní „za účelom vyhnutia sa strate práva podať sťažnosť pre stratu lehoty“ v prípade, že by jeho dovolanie bolo najvyšším súdom odmietnuté ako neprípustné, nie je preto odôvodnená a opodstatnená.

3. MATERIÁLNE CHÁPANIE PRÁVA A ÚSTAVNOSTI

V celej rozhodovacej činnosti ústavného súdu sa najmä v ostatnom období kladie osobitný dôraz na materiálne chápanie práva a ústavnosti.

Ústavný súd pri svojej rozhodovacej činnosti uprednostňuje materiálne poňatie právneho štátu, pričom pri interpretácii a aplikácii právnych predpisov vychádza zo zmyslu a účelu príslušnej právnej úpravy a dbá o to, aby prijaté riešenie bolo akceptovateľné aj z hľadiska všeobecne ponímanej spravodlivosti (napr. IV. ÚS 1/07, I. ÚS 57/07, IV. ÚS 182/07). Podľa názoru ústavného súdu výklad relevantných právnych noriem nemôže byť taký formalistický, aby sa ním v konečnom dôsledku nielen zmaril účel požadovanej súdnej ochrany, ale aj zabránilo v prístupe k súdnej ochrane z dôvodov, ktoré nemožno v právnom štáte v žiadnom prípade pričítať účastníkovi konania, ktorý sa tejto ochrany domáha.

Podstata materiálneho právneho štátu podľa názoru ústavného súdu spočíva v uvádzaní platného práva do súladu so základnými hodnotami demokraticky usporiadanej spoločnosti (PL. ÚS 17/08) a povinnosťou všetkých štátnych orgánov (teda aj ústavného súdu) je zabezpečiť reálnu možnosť uplatnenia práv tvoriacich predmet ústavnej úpravy tými subjektmi, ktorým boli priznané (I. ÚS 10/98).

Opierajúc sa o tento princíp ústavný súd sa priklonil k zásade ústavne konformného výkladu zdôrazňujúc, že z tejto zásady „vyplýva tiež požiadavka, aby v prípadoch, ak pri uplatnení štandardných metód výkladu prichádzajú do úvahy rôzne výklady súvisiacich právnych noriem, bol uprednostnený ten, ktorý zabezpečí plnohodnotnú, resp. plnohodnotnejšiu realizáciu ústavou garantovaných práv fyzických osôb alebo právnických osôb. Všetky orgány verejnej moci sú povinné v pochybnostiach vykladať právne normy v prospech realizácie ústavou (a tiež medzinárodnými zmluvami) garantovaných základných práv a slobôd“ (napr. II. ÚS 148/06, IV. ÚS 96/07, IV. ÚS 95/08).

Súčasťou materiálneho chápania ústavnosti je aj

- požiadavka na presvedčivé odôvodnenie právneho názoru všeobecného súdu (IV. ÚS 33/2011),
- posúdenie intenzity procesných pochybení všeobecného súdu (IV. ÚS 132/2011) ako relevantnej skutočnosti pre rozhodnutie ústavného súdu o porušení namietaných práv a slobôd,

- „rozdelenie“ zodpovednosti za priebeh konania zohľadňujúce realizovanú reorganizáciu súdov (IV. ÚS 190/08),
- odstraňovanie formálneho prístupu posudzovania podaní sťažovateľov (IV. ÚS 38/08),
- hodnotenie namietaných rozhodnutí z materiálneho, a nie z formálneho hľadiska (IV. ÚS 265/09),
- hodnotenie aktuálneho skutkového a právneho stavu podľa času rozhodovania všeobecného súdu, ktorého napadnutým rozhodnutím alebo postupom malo dôjsť k namietanému porušeniu základných práv alebo slobôd sťažovateľa (IV. ÚS 433/2010, IV. ÚS 467/2010).

4. LIMITY UPLATŇOVANIA „SÚDNEHO AKTIVIZMU“ PRI ROZHODOVACEJ ČINNOSTI ÚSTAVNÉHO SÚDU

Najzásadnejším prejavom súdneho aktivizmu v rozhodovacej činnosti ústavného súdu bolo poskytovanie ochrany základným právam a slobodám fyzických osôb a právnických osôb v období po prijatí „veľkej novely“ ústavy ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z., keď v období od 1. júla 2001 do 1. januára 2002 absentoval právny inštitút garantujúci poskytnutie ústavnej ochrany týmto právam a slobodám v individuálne určených veciach. Toto obdobie ústavný súd prekonal opierajúc sa o čl. 124 ústavy, ktorý poskytuje podľa názoru ústavného súdu dostatočný priestor pre uplatnenie súdneho aktivizmu za účelom dosiahnutia ochrany základných práv a slobôd fyzickým osobám a právnickým osobám v osobitných prípadoch, s odvolaním sa aj na čl. 1 ods. 1 ústavy (napr. II. ÚS 83/01, II. ÚS 72/01).

Za určitý prejav súdneho aktivizmu v rozhodovacej činnosti ústavného súdu korešpondujúci s čl. 1 ods. 1 ústavy možno považovať aj čoraz výraznejšie uplatňovanie princípu materiálneho chápania práva a ústavnosti v ostatnom období. Ústavný súd sa už vo svojich rozhodnutiach (napr. IV. ÚS 325/08, I. ÚS 199/09) vyjadril k otázke súdneho aktivizmu, keď konštatoval, že prioritnou úlohou v konaní podľa čl. 127 ods. 1 ústavy je všestranne posúdiť a zhodnotiť napadnuté právoplatné rozhodnutie alebo postup orgánu verejnej moci z hľadiska toho, či jeho prípadné nedostatky nevykazujú takú intenzitu, že ide o rozhodnutie alebo postup, ktoré nie je z hľadiska požiadaviek na ochranu ústavou garantovaných a chránených hodnôt akceptovateľné a udržateľné. Ak však zistenia ústavného súdu v konkrétnej veci takýto záver neumožňujú, tak by uplatnenie právomoci podľa čl. 127 ods. 2 ústavy vysloviť porušenie základných práv alebo slobôd, resp. ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z kvalifikovanej medzinárodnej zmluvy, ktoré je organicky spojené so zrušením namietaného rozhodnutia, bolo prejavom jeho nadmerného súdneho aktivizmu a ústavne neprimeranej ingerencie do rozhodovacej činnosti všeobecných súdov.

5. „ZDRŽANLIVOSŤ“ ÚSTAVNÉHO SÚDU K ZJEDNOCOVANIU ROZHÁDZAJÚCEJ SA JUDIKATÚRY VŠEOBECNÝCH SÚDOV

Ústavný súd pri svojej rozhodovacej činnosti sa už vyslovil aj k rozchádzajúcej sa judikatúre všeobecných súdov a potrebe jej zjednocovania, uplatniac pri tom primeranú zdržanlivosť.

Pri svojej rozhodovacej činnosti v súlade s judikatúrou ESĽP už ústavný súd konštatoval, že rozdiely v súdnych rozhodnutiach sú prirodzene obsiahnuté v každom súdnom systéme, ktorý je založený na existencii viacerých nižších súdov s obmedzenou územnou pôsobnosťou. Úlohou najvyššieho súdu je usmerňovať tieto protirečivé rozsudky (Zielinski, Pradal, Gonzales a ďalší v. Francúzsko, ESĽP – Veľká Komora, sťažnosti č. 24846/94 a č. 34165/96 až č. 34173/96, bod 59). Podľa názoru ESĽP je preto v rozpore s princípom právnej istoty, ktorý je zahrnutý v niekoľkých článkoch dohovoru a tvorí jeden zo základných prvkov právneho štátu, situácia, keď najvyšší súd (ako zjednocovateľ rozdielnych právnych názorov) je sám zdrojom hlbokých a trvalých inkonzistencií (m. m. Beian v. Rumunsko, Baranowski v. Poľsko). Rozporné právne názory najvyššieho súdu na identické situácie sú tak v konečnom dôsledku spôsobilé podkopávať dôveru verejnosti v súdny systém (m. m. Sovtransavto Holding v. Ukrajina, ESĽP). Z rozsudku ESĽP Beian v. Rumunsko (č. 1) zo 6. decembra 2007 vyplýva, že rozdielna judikatúra v skutkovo rovnakých, prípadne podobných a porovnateľných veciach je prirodzenou súčasťou vnútroštátneho súdneho systému (v zásade každého súdneho systému, ktorý nie je založený na precedensoch ako prameňoch práva). K rozdielnej judikatúre prirodzene dochádza aj na úrovni najvyššej súdnej inštancie. Z hľadiska princípu právnej istoty je ale dôležité, aby najvyššia súdna inštancia pôsobila ako regulátor konfliktov judikatúry a aby uplatňovala mechanizmus, ktorý zjednotí rozdielne právne názory súdov v skutkovo rovnakých alebo podobných veciach (IV. ÚS 60/2010).

K odchylnej judikatúre všeobecných súdov a k jej zjednocovaniu sa ústavný súd opakovane vyslovil (IV. ÚS 342/2010, IV. ÚS 209/2010), keď uviedol, že právny poriadok Slovenskej republiky upravuje mechanizmus zabezpečujúci koherentnosť judikatúry v § 22 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o súdoch“). Tento mechanizmus spočíva v inštitúte zverejňovania súdnych rozhodnutí zásadného významu najvyšším súdom a v inštitúte prijímania stanovísk k zjednocovaniu výkladu zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov plénom najvyššieho súdu alebo príslušným kolégiom najvyššieho súdu. Hodnotenie toho, či najvyšší súd mechanizmus podľa § 22 zákona o súdoch fakticky a riadne využíva, bude v každej skupine prípadov rozdielnej judikatúry závislé od konkrétnych okolností; spravidla bude potrebné zohľadniť predmet konkrétnych konaní, ich skutkovú a právnu náročnosť a z toho vyplývajúce primerané časové obdobie na uplatnenie mechanizmu

podľa § 22 zákona o súdoch. V tejto súvislosti ústavný súd môže poukázať na konštantnú judikatúru ústavného súdu, podľa ktorej nie je úlohou ústavného súdu zjednocovať in abstracto judikatúru všeobecných súdov, a suplovať tak poslanie, ktoré podľa zákona o súdoch [§ 8 ods. 3, § 20 ods. 1 písm. b), § 21, § 22 a § 23 ods. 1 písm. b)] patrí najvyššiemu súdu (napr. I. ÚS 17/01, I. ÚS 199/07, I. ÚS 18/08, II. ÚS 273/08, IV. ÚS 331/09). Ústavný súd ale môže v rámci svojej pôsobnosti najvyšší súd aspoň nepriamo iniciovať k tomu, aby (najvyšší) súd toto svoje poslanie aj reálne naplňal (IV. ÚS 60/2010).

Ústavný súd zotrúva na stanovisku (napr. aj IV. ÚS 1/02), že zásadne nie je oprávnený preskúmať a posudzovať právne názory všeobecných súdov, ktoré viedli k rozhodnutiu vo veci samej alebo k inému súdnemu rozhodnutiu, ktorým končí konanie pred nimi. Tento prístup je dôsledkom toho, že všeobecné súdy vychádzajú pri prerokovávaní a rozhodovaní veci patriacich do ich právomocí zo zákonnej úpravy a z vlastnej interpretácie zákonov a podzákonných úprav. Ústavný súd je však oprávnený a povinný posúdiť neústavnosť konania a rozhodovania všeobecných súdov vo veciach, v ktorých už niet iného nadriadeného alebo oprávneného súdu, ktorý by chránil základné právo účastníka konania pred súdom nižšieho stupňa.

Ústavný súd už vyslovil, že k imanentným znakom právneho štátu patrí neodmysliteľne aj princíp právnej istoty (napr. PL. ÚS 36/95), ktorého súčasťou je tiež požiadavka, aby sa na určitú právne relevantnú otázku pri opakovaní v rovnakých podmienkach dala rovnaká odpoveď (napr. I. ÚS 87/93, PL. ÚS 16/95 a II. ÚS 80/99). Diametrálne odlišná rozhodovacia činnosť všeobecného súdu o tej istej právnej otázke za rovnakej alebo analogickej skutkovej situácie, pokiaľ ju nemožno objektívne a rozumne odôvodniť, je aj pri uplatňovaní požiadavky zdržanlivosti ústavne neudržateľná (napr. PL. ÚS 21/00, PL. ÚS 6/04, III. ÚS 328/05).

6. ZÁKAZ DISKRIMINÁCIE A OBJEKTIVITA PRI ROZHODOVANÍ

Ústavný súd už opakovane judikoval, že k úlohám právneho štátu patrí vytvorenie právnych a faktických garancií uplatňovania a ochrany základných práv a slobôd občanov. Ak je na uplatnenie alebo ochranu základného práva alebo slobody potrebné uskutočniť konanie pred orgánom verejnej moci, úloha štátu spočíva v zabezpečení právnej úpravy takýchto konaní dostupných bez akejkoľvek diskriminácie každému z nositeľov základných práv a slobôd. Koncepcia týchto konaní musí zabezpečovať reálny výkon a ochranu základného práva alebo slobody, a preto ich imanentnou súčasťou sú procesné záruky takého uplatňovania a ochrany základných práv a slobôd. Existencia takých konaní však nevyčerpáva ústavné požiadavky späté s uplatňovaním základných práv a slobôd. Ústavnosť týchto konaní predpokladá aj to, že orgán verejnej moci, pred ktorým sa také konania uskutočňujú, koná zásadne nestranne, nezávisle a s využitím všetkých zákonom vytvorených prostriedkov na dosiahnutie účelu takýchto procesných postupov. Ústavný súd v tomto

smere pri svojej rozhodovacej činnosti osobitne pripomína objektivitu takéhoto postupu orgánu verejnej moci. Len objektivným postupom sa v rozhodovacom procese vylučuje svojvôľa, ako aj ničím nepodložená možnosť úvahy orgánu verejnej moci bez akýchkoľvek objektivných limitov, ktoré sú vymedzené zákonnými spôsobmi zisťovania skutkového základu, prijať rozhodnutie (napr. II. ÚS 9/00, II. ÚS 143/02, III. ÚS 60/04, III. ÚS 300/06).

Objektívny postup orgánu verejnej moci podľa judikovaného právneho názoru ústavného súdu sa musí prejavovať jednak vo využití všetkých dostupných a pritom legálnych zdrojov zisťovania skutkového základu na rozhodnutie, ale aj v tom, že takéto rozhodnutie obsahuje (musí obsahovať) aj odôvodnenie, ktoré preukázateľne vychádza z týchto objektivných postupov a ich uplatnenia v súlade s procesnými predpismi. Ústavný súd už pri svojej rozhodovacej činnosti vyslovil, že reálne uplatnenie základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy predpokladá, že účastníkovi súdneho alebo iného právom upraveného konania sa táto ochrana dostane v zákonom predpokladanej kvalite, pričom výklad a používanie zákonných ustanovení príslušných procesných predpisov musí v celom rozsahu rešpektovať základné právo účastníkov na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy (napr. II. ÚS 63/06). Je v právomoci všeobecných súdov vykladať a aplikovať zákony. Podľa právneho názoru ústavného súdu ústavne súladný výklad zákonov týkajúcich sa rozhodovacej činnosti súdov a iných orgánov verejnej moci Slovenskej republiky predstavuje neoddeliteľnú súčasť ich rozhodovacej činnosti a ako taký jedine zodpovedá základnému právu každého na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ústavy (napr. I. ÚS 24/00, III. ÚS 119/03).

K porušeniu základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy podľa právneho názoru ústavného súdu by mohlo dôjsť predovšetkým vtedy, ak by komukoľvek bola odmietnutá možnosť domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a ak by súd odmietol konať a rozhodovať o podanom návrhu (žalobe) fyzickej osoby alebo právnickej osoby (napr. I. ÚS 35/98), ale tiež v prípade, ak by rozhodnutie všeobecného súdu bolo arbitrárne, a bolo by teda prejavom zjavnej svojvôle pri výklade a aplikácii právnej normy, ak by výrok rozhodnutia nebol v súlade s priebehom konania alebo ak by rozhodnutie nebolo dostatočne odôvodnené. Pokiaľ výklad nie je arbitrárny a je náležité zdôvodnený, ústavný súd nemá dôvod doň zasahovať (napr. I. ÚS 50/04, III. ÚS 67/06).

7. POŽIADAVKA NA DOSTATOČNÉ A PRESVEDČIVÉ ODÔVODNENIE ROZHODNUTIA

Do obsahu základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy (resp. čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd) patrí aj právo účastníka konania na odôvodnenie, ktorého rámec určuje § 157 ods. 2 OSP. Odôvodnenie rozhodnutia umožňuje účastníkovi konania posúdiť, ako všeobecný súd v ich veci vyložil a aplikoval príslušné

procesné a hmotnoprávne predpisy a akými úvahami sa riadil pri svojom rozhodovaní o veci samej.

Podľa judikatúry ústavného súdu (III. ÚS 209/04) je súčasťou obsahu základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva na spravodlivé konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru aj právo účastníka konania na také odôvodnenie súdneho rozhodnutia, ktoré jasne a zrozumiteľne dáva odpoveď na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, t. j. s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu. Pritom všeobecný súd nemusí dať odpoveď na všetky otázky nastolené účastníkom konania, ale len na tie, ktoré majú pre vec podstatný význam, prípadne dostatočne objasňujú skutkový a právny základ rozhodnutia (IV. ÚS 115/03) bez toho, aby zachádzali do všetkých detailov sporu uvádzaných účastníkmi konania. Preto odôvodnenie rozhodnutia všeobecného súdu, ktoré stručne a jasne objasní skutkový a právny základ rozhodnutia, postačuje na záver o tom, že z tohto aspektu je plne realizované základné právo účastníka na spravodlivý proces (IV. ÚS 115/03). Potreba náležite odôvodniť súdne rozhodnutie je daná vo verejnom záujme, pretože je jednou zo záruk, že výkon spravodlivosti nie je arbitrárny, neprehľadný a že rozhodovanie súdu je kontrolovateľné verejnosťou (IV. ÚS 296/09).

Ústavný súd pritom vo vzťahu k základnému právu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy pri svojom rozhodovaní konštantne poukazuje aj na judikatúru ESĽP, podľa ktorej „Právo na spravodlivý proces zahŕňa aj právo na odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Odôvodnenie rozhodnutia však neznamená, že na každý argument sťažovateľa je súd povinný dať podrobnú odpoveď. Splnenie povinnosti odôvodniť rozhodnutie je preto vždy posudzované so zreteľom na konkrétny prípad.“ (napr. *Georgidias v. Grécko* z 29. mája 1997, *Recueil III/1997*, m. m. pozri tiež rozsudok vo veci *Ruiz Torija c. Španielsko* z 9. decembra 1994, *Annuaire*, č. 303-B).

8. POSKYTOVANIE ÚSTAVNEJ OCHRANY PRÁVU NA SPRAVODLIVÝ PROCES V SPRÁVNOM SÚDNICTVE.

Úlohou všeobecného súdu v správnom súdnictve nie je nahradzovať činnosť správnych orgánov, ale len preskúmať „zákonnosť“ ich postupov a rozhodnutí, teda to, či kompetentné orgány pri riešení konkrétnych otázok rešpektovali príslušné hmotno-právne a procesno-právne predpisy. Treba vziať do úvahy, že správny súd nie je súdom skutkovým, ale je súdom, ktorý posudzuje iba právne otázky napadnutého postupu alebo rozhodnutia orgánu verejnej správy. Špecifiká správneho súdnictva je potrebné zohľadniť aj pri poskytovaní ústavnej ochrany práva na spravodlivý proces.

Podľa už vysloveného právneho názoru ústavného súdu účelom čl. 46 ods. 2 ústavy v spojení s čl. 46 ods. 1 ústavy je zaručiť prístup k súdu každému, kto tvrdí, že bol na svojich právach alebo právom chránených záujmoch ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy. Právo na prístup k súdu sa však nezaručuje kedykoľvek, ale iba vtedy,

ak zákon neustanoví inak. Uplatnenie práva na prístup k súdu sa vymedzuje podmienkami ustanovenými zákonom. Splnenie týchto podmienok treba posudzovať v kontexte so zmyslom a účelom ochrany práv a právom chránených záujmov v súlade s materiálnou koncepciou demokratického a právneho štátu. Ak fyzická alebo právnická osoba splní podmienky ustanovené zákonom, súd musí tejto osobe umožniť stať sa účastníkom konania so všetkými procesnými oprávneniami a povinnosťami, ktoré z takého postavenia vyplývajú (II. ÚS 230/09).

Ústavný súd vo svojej doterajšej judikatúre taktiež konštatoval, že úlohou všeobecného súdu pri rozhodovaní o preskúmaní zákonnosti správnych rozhodnutí v zmysle čl. 46 ods. 2 poslednej vety ústavy je zisťovať, či rozhodnutie správneho orgánu, ktorého zákonnosť má byť predmetom súdneho preskúmania, je vzhľadom na jeho obsah spôsobilé týkať sa základných práv alebo slobôd. V prípade, ak súd zistí, že to tak je, také rozhodnutie nesmie byť vylúčené zo súdneho preskúmania. Základnému právu uvedenému v čl. 46 ods. 2 ústavy preto podľa názoru ústavného súdu zodpovedá taký postup súdu, v rámci ktorého hodnotí nielen formálne znaky rozhodnutia predloženého mu na súdne preskúmanie, ale aj to, či sa toto rozhodnutie svojím obsahom nedotýka niektorého zo základných práv alebo slobôd účastníka konania. Postup súdu, v ktorom zanedbal niektorý z týchto prvkov, zakladá podľa názoru ústavného súdu porušenie základného práva podľa čl. 46 ods. 2 ústavy (napr. III. ÚS 43/03, II. ÚS 236/02, II. ÚS 50/01).

Ustanovenie čl. 46 ods. 2 poslednej vety ústavy sa vzťahuje na situácie, keď zákonodarca obmedzí možnosť súdneho prieskumu správnych rozhodnutí určitého druhu. Aj v takom prípade musí byť v súlade s judikatúrou ústavného súdu umožnené dotknutej osobe obrátiť sa na súd so žalobou o preskúmanie správneho rozhodnutia inak vylúčeného zo súdneho preskúmania, ak sa týka základných práv a slobôd. Takýto účinok napadnutého rozhodnutia nepriamo vplýva aj na rozsah aktívne procesne legitimovaných osôb na konanie o preskúmanie zákonnosti rozhodnutia. Ak súd skúma, či napadnuté rozhodnutie ukracuje žalobcu na právach, skúma aj to, či je tento ukrátený na svojich základných právach a slobodách. Odôvodnenie rozhodnutia všeobecného súdu týkajúce sa podmienky ukrátenia sťažovateľa na jeho právach zahŕňa aj ukrátenie ho na akýchkoľvek subjektívnych právach a právom chránených záujmoch vrátane tých, ktoré sú garantované ústavou (IV. ÚS 242/2011).

9. LIMITY OCHRANY PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES

Pri poskytovaní ochrany právu na spravodlivý proces (čl. 6 ods. 1 dohovoru), resp. základnému právu na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy (a aj čl. 36 ods. 1 listiny) sú jednak dané:

1. čl. 46 ods. 4 ústavy, podľa ktorého podmienky a podrobnosti o súdnej ochrane ustanoví zákon a

2. čl. 51 ods. 1 ústavy, podľa ktorého domáhať sa práva uvedeného v čl. 46 ústavy (ale aj ďalších práv) možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.

Kým čl. 46 ods. 4 ústavy smeruje k zákonodarcovi, ktorého povinnosťou je dodržať pri prijatí zákonnej úpravy „súdnej ochrany“ ústavnoprávny rozmer garantovania základného práva na súdnu ochranu a ustanovuje rozsah ústavného splnomocnenia na právnu reglementáciu podmienok a podrobností o súdnej ochrane, čl. 51 ods. 1 ústavy je limitom pre sťažovateľov, v akom rozsahu a kvalite sa môžu domáhať ochrany svojich práv na spravodlivý proces (základného práva na súdnu ochranu) pred orgánmi verejnej moci vrátane ústavného súdu.

V nadväznosti na uvedené je potrebné uviesť, že pri aplikácii čl. 51 ods. 1 ústavy treba poukázať aj na čl. 152 ods. 4 ústavy, podľa ktorého výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s ústavou.

Ústavný súd v nadväznosti na túto požiadavku už vyslovil porušenie základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy v spojení s čl. 51 ods. 1 ústavy, keď konštatoval, že „zákonom ustanovená možnosť štátneho orgánu rozhodnúť voľnou úvahou nemôže znamenať ničím nelimitovanú a vecne nepreskúmateľnú svojvoľu. Táto svojvoľa by totiž bola v rozpore s princípom právneho štátu, keďže vo svojich dôsledkoch by znamenala nepredvídateľnosť rozhodovania štátneho orgánu, a teda ústavne neprípustnú mieru právnej neistoty“ (II. ÚS 117/2010).

10. ZÁVER

Právo na spravodlivý proces (základné právo na súdnu ochranu) je základným východiskom pre uplatnenie práv procesného charakteru a zároveň vytvára priestor a možnosť pre uplatnenie základných práv hmotného charakteru.

V poradí druhým najviac frekventovaným namietaným porušením základného práva v rozhodovacej činnosti ústavného súdu o sťažnostiach fyzických osôb a právnických osôb je základné právo na súdnu ochranu (za základným právom na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, čl. 38 ods. 2 listiny, resp. čl. 6 ods. 1 dohovoru, ktorého namietané porušenie zo strany sťažovateľov dominuje).

Rozsiahla judikatúra ústavného súdu, ktorá sa neustále vyvíja je základom pre reálne poskytovanie garancií právu na spravodlivý proces, resp. základnému právu na súdnu ochranu.

Literature:

- Rozhodovacia činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky

*Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 ISBN 978-80-210-5919-1 (soubor) 9788021047334. Dostupné z:
<http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>*

Contact – email

gajdosikova@concourt.sk